

УДК 281.222:291.96''1967/2023''

DOI: 10.5937/pr76-44060

Прегледни рад

Миодраг Д. Перић

Институт за политичке студије, Београд

ИСТОРИЈСКО-ПРАВНИ ОДНОСИ ИЗМЕЂУ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ И МАКЕДОНСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ ОД 1967. ГОДИНЕ ДО ДАНАС

Сажетак

Аутор у првом делу рада говори о једностраном проглашењу Македонске православне цркве аутокефалном на трећем македонском црквено-народном сабору 18. јула 1967. године у цркви „Св. Климента” у Охриду и негирању аутокефалности Македонске православне цркве од њене Мајке-цркве – Српске православне цркве (СПЦ). У другом делу рада, аутор говори о даривању Светог архијерејског сабора Српске православне цркве аутокефалности Македонској православној цркви – Охридској архиепископији (МПЦ–ОА), 20. маја 2022. године. Одлука о аутокефалности Македонске православне цркве је и свечано, административно потврђена на Светој литургији у Саборној цркви у Београду 5. јуна 2022. године доделом Томоса о аутокефалији Македонској православној цркви – Охридској архиепископији из руку Његове светости патријарха Порфирија, поглавару МПЦ–ОА, архиепископу Стефану. Аутор аргументује гледиште да је признање аутокефалности МПЦ–ОА од стране СПЦ као Мајке-цркве, историјски и канонски валидно и да је значајно како за православље Балкана и шире тако и за колективни национални идентитет Македонаца и даљу афирмацију Северне Македоније као суверене државе са међународно правним субјективизмом.

Кључне речи: Српска православна црква, Македонска православна црква, Охридска архиепископија, аутокефалност, аутономна црква, Мајка црква, Северна Македонија

ПРОГЛАШЕЊЕ АУТОКЕФАЛНОСТИ МАКЕДОНСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 1967. ГОДИНЕ И СТАВ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Базирајући се на устројству СФРЈ према Уставу од 1963. године и Уставу СРМ од 1963. године, који је презентовао генезу Социјалистичке Републике Македоније, надовезујући се на историјске тежње македонског народа да има своју аутокефалну цркву, руководство аутономне МПЦ је заузело одлучан став да македонско свештенство и православни Македонци имају суверено право да у саставу СРМ у оквиру СФРЈ имају аутокефалну Македонску православну цркву. Полазећи од чињенице да је МПЦ интегрални део македонског народа коме је стало до братства и јединства са српским народом и осталим народима у оквиру СФРЈ, Архијерејски синод МПЦ, настојећи да не нарушава братство и јединство српског и македонског народа, односно братство и јединство југословенских народа, се писмом бр. 226 од 5. децембра 1966. године обратио Архијерејском сабору СПЦ са захтевом МПЦ да се призна њена аутокефалност. Чврсто одлучан у својој намери да МПЦ задржи са статусом аутономне православне цркве, Архијерејски сабор СПЦ не само да није уважио захтев Архијерејског синода МПЦ за признавање њене аутокефалности, већ се увредљиво позивао на санкције против руководства МПЦ уколико дође до проглашења аутокефалности без сагласности СПЦ (Белчовски 1985, 153).

Не налазећи ни мало разумевања код руководства СПЦ за споразумно проглашење аутокефалности МПЦ, на бази неопходно испуњеног услова македонског народа да у својој СРМ има аутокефалну цркву, Архијерејски синод МПЦ базирајући се на 38. правилу V–VI васељенског или Трулског сабора, које понавља завршну наредбу 17. правила IV васељенског сабора и које гласи: „Ако је царском влашћу основан нови град, или унапријед се оснује, у таквоме случају разрешење црквених послова нека слиједи разрешењу државном и грађанском” (Милаш 1895, 521),

одлучио је да сазове Трећи македонски црквено-народни сабор на коме ће се самостално поставити питање будућег статуса МПЦ. Стојећи на становишту да са проглашењем аутокефалности МПЦ потребно је имати задовољавајући број македонских архијереја, Архијерејски синод МПЦ је од пролећа 1966. године па до јула 1967. године посветио озбиљну пажњу хиротонисању архијереја МПЦ. „Пролећа 1966. године Синод је изабрао викарног епископа са титулом Велешки, кандидата Методија и хиротонисао га у цркви Св. Благовештеније” у Прилепу. У јуну следеће 1967. године, по враћању из Московске духовне академије, где је био на школовању, Синод је изабрао кандидата јерођаконa Кирила Поповског и хиротонисао у чин епископа 12. јула 1967. године са титулом тивериополски. На тај начин број синодалних чланова повећао се на пет архијереја (Димевски 1989, 1077).

У циљу проглашења аутокефалности МПЦ, Свети архијерејски синод је сазвао за 17. јул 1967. године Трећи македонски црквено-народни сабор у Охриду. У катедралној црви Охридске архиепископије „Св. Софија” 17. јула 1967. године у раним јутарњим часовима окружен саборјанима и гостима, митрополит Македонски Доситеј са приступањем позивања светог Духа означио је историјски чин почетка Трећег македонског црквеног народног сабора на коме ће вековна жеља македонског православног народа бити остварена да на основу историјског и канонског права прогласи аутокефалну МПЦ и тиме у целости оствари духовну слободу. Архијерејски синод МПЦ, састављен од пет архијереја приступио је корекцији Устава, допуном Устава МПЦ везаних са повећањем епархија МПЦ, установљењем двеју нових епархија: Дебарско-кичевске и Американско-канадско-аустралијске (Димевски 1989, 1077–1078). На Трећем црквено-народном сабору Архијерејски синод МПЦ је у садржајном извештају дао историјски преглед односа између СПЦ и МПЦ, приказујући нераумевања, сударе и дефинитивно разилажење после последњег Архијерејског сабора СПЦ. Извештај о раду Архијерејског синода МПЦ је једногласно прихваћен од Трећег македонског црквено-народног сабора, који је 17. јула 1967. године издајући посебну Резолуцију у име целог свештенства и православног македонског народа који је са задовољством поздравио став Светог архијерејског синода Македонске православне цркве да МПЦ постане аутокефална, следећи традицију аутокефалне Охридске архиепископије која је укинута 1767. године, дајући сагласност Синоду МПЦ да прогласи аутокефалном МПЦ.

Свети архијерејски синод МПЦ у саставу од петорице архијереја на челу са митрополитом Македонским Доситејем је 18. јула 1967. године у цркви „Св. Климента” у Охриду прогласио Македонску православну цркву за аутокефалну и донео:

Одлуку

за проглашење аутокефалности Македонске православне цркве

Чл.1

Македонска православна црква – наследница обновљене Охридске архиепископије се проглашава аутокефалном.

Чл.2

На челу аутокефалне Македонске православне цркве стоји архиепископ са достојанством „архиепископ охридски и македонски.

Чл.3

Дијацеза аутокефалне Македонске цркве поклапа се да границама македонске националне државе – Социјалистичке Републике Македоније.

Чл.4

Аутокефална Македонска црква, као део јединственог света, саборна и апостолска црква, чува Свето писмо, прописе свих васељенских помесних сабора како чувају и друге аутокефалне православне цркве и она одбацује свако друго верско учење.

Чл.5

Аутокефална Македонска православна црква управља се сагласно са Светим писмом, Светим предањем, Апостолским правилима, канонима светих васељенских и помесних сабора и Уставом Македонске православне цркве.

Чл.6

Препис од ове Одлуке да се достави свим аутокефалним црквама, као и свим епархијским и црквеним општинама аутокефалне Македонске цркве.

Чл.7

Објављивањем ове Одлуке да се изврши пред црквено-народним сабором МПЦ, свештенством и благочеститим хришћанима на Светој архијерејској литургији у цркви „Св. Климент Охридски” у Охриду.

Чл.8

Ова одлука ступа на снагу одмах по доношењу.

У образложењу Одлуке о проглашењу МПЦ аутокефалном, као наследнице обновљене Охридске архиепископије Свети Архијерејски синод МПЦ, поред осталог руководио се следећим:

- На простору бивше СРМ рано се јавља аутокефална Охридска архиепископија, која је у време Самуилове Македонске државе (10. век) уздигнута у достојанство патријаршије, а касније, по падању Самуиловог царства, била поново сведена на степен архиепископије.
- Охридска архиепископија, као аутокефална црква на подручју ондашње слободне националне државе – СРМ постојала је и ширила Христово учење око 800 година. Плодна и богоугодна делатност аутокефалне Охридске архиепископије била је прекинута 18. маја 1767. године, када је ирадом турског султана Мустафе III била укинута, а њене епархије биле присаједињене Цариградској патријаршији.
- У 1919/20 години, по узајамном признању између Цариградске патријаршије и црквених представника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца епархије подручја данашње Републике Северне Македоније биле су присаједињене Уједињеној Српској православној цркви, од 1922. године Српској патријаршији.
- У консолидацији МПЦ од ванредног значаја била је Одлука Светог архијерејског сабора СПЦ од јуна 1959. године, у којој поред препоруке за измену и допуну Устава Македонске православне цркве донесеног на црквено-народном сабору од јуна 1958. године, између другог речено је: „Св. Архијерејски сабор констатује да су се епархије Скопска, Охридско-битољска и Злетовско-струмичка на црквено-народном сабору одржаном 4–6. октобра 1958. године у Охриду издвојиле у самосталну Македонску цркву која се управља према Уставу донесеном на том Сабору, а остаје и даље у канонском јединству са Српском православном црквом преко њеног поглавара Његове Светости патријарха Српске православне цркве”.
- Прокламовано канонско јединство МПЦ са СПЦ преко личности патријарха СПЦ може да се сматра као јединство

засновано на догмама и канонима, а такво јединство постоји међу свим православним црквама. Према томе, са одлуком Светог архијерејског сабора СПЦ од 1959. године, МПЦ је призната самосталност, тачније са признавањем заједничког поглавара је била призната ограничена аутокефалност.

- Архијерејско достојанство аутокефалне МПЦ одговара достојанству што је имала аутокефална Охридска архијерејска митрополија. Достојанство *архијерејско охридски* поглавара аутокефалне МПЦ одговара достојанству архијереја Охридске архијерејске митрополије. Допуна са речју *и македонски* додата је према примеру других помесних цркви и симболизује национални белег Архијерејске митрополије као аутокефалне цркве слободног македонског народа.
- Дијецеза аутокефалне МПЦ, сагласно са чл. 3 Одлуке, протеже се само на подручје македонске државе – СР Македоније и на све македонске вернике ван отаџбине (татковине) који су организовани у својим македонским православним општинама.
- Са овом Одлуком престају да важе прописи Устава Српске православне цркве за епархије и архијереје СР Македоније (Одлука за прогласување на аутокефалност на Македонската православна црква 1967, 5–6).

Саопштење Одлуке о проглашењу аутокефалности МПЦ од стране архијереја охридског и македонског Доситеја у цркви Св. Климента Охридског у Охриду је примљено од присутних са великом радошћу. Одлука Синода МПЦ о проглашавању аутокефалности је са симпатијама прихваћена не само у Македонији, већ и од људи ван СР Македоније по питању МПЦ као дела бића македонског народа. То потврђују бројне честитке истакнутих личности држаног и политичког врха СФРЈ, Социјалистичке Републике Македоније и македонских иселјеника у прекоморским земљама. И челни људи државног и политичког живота СР Србије, као и део српског свештенства поздравили су проглашење аутокефалне МПЦ. Међу првим честиткама, послали су и представници Извршног савета СР Србије, као и Савеза свештеничког удружења из Београда (Димевски 1989, 1086).

У духу одржавања сестринске љубави између СПЦ и МПЦ, Свети архијерејски синод МПЦ са актом бр. 141 од 19. јула 1967. године обратио се Светом архијерејском сабору СПЦ да призна

проглашење аутокефалности. Полазећи од становишта јединства и добрих односа између помесних православних цркви, главни Савез удружења православног свештенства СФРЈ обратило се са писмом бр. 298 од 12. септембра 1967. године, Светом архијерејском сабору СПЦ инсистирајући да се македонско црквено питање регулише на бази националног права македонског народа. Сагледавајући околност да раскол између СПЦ и МПЦ може утицати штетно на братство и јединство југословенских народа највиши представници државне власти СР Србије и СФРЈ сугерисали су руководству СПЦ да по питању односа према македонском црквеном питању уважавају традицију и национално право македонског народа (Димевски 1989, 1087–1088).

Упркос настојањима руководства МПЦ, Главног савеза удружења православног свештенства СФРЈ, српског и југословенског државног врха, да на основу националног права македонског народа руководство СПЦ призна проглашење аутокефалности МПЦ, Архијерејски сабор СПЦ под утицајем спољне и унутрашње реакције сазвао је ванредно заседање Светог архијерејског сабора СПЦ 14. и 15. септембра 1967. године поводом проглашења аутокефалности Македонске цркве, на коме је одлучено: „Пошто се виша јерархија Македонске православне цркве оглушило о надлежно донету одлуку Светог архијерејског сабора Српске православне цркве АС бр. 44/ зап. 10. до 24. (11. маја 1967. године) и самовољно и неканонски сама се отцепила од своје Мајке цркве у расколничку верску организацију, то сходно поменутој Саборској одлуци прекинути са овом јерархијом службено и канонско општење и ставити у дужност Светом архијерејском синоду Српске православне цркве да против виновника раскола поведе поступак. Са верним народом Македоније не прекидати општење, већ удовољавати њиховим потребама. Богословима и студентима Богословије из Македоније, који то желе, одобрити да се могу и даље уписивати у наше богослове школе и учити у њима. Пријем ће вршити архијереји у чијим се епархијама налазе богословске школе. Ову одлуку објавити у првом наредном броју Гласника, службеног листа Српске православне цркве и о њој обавестити све сестринске цркве ради знања” (Одлука ванредног заседања Светог архијерејског сабора СПЦ од 14. и 15. IX 1967, бр. 9 1967,182).

Образлажући своју негативну одлуку по питању проглашења аутокефалности МПЦ донесену на ванредном заседању 14. и 15.

септембра 1967. године, Свети архијерејски сабор СПЦ оспорава проглашење наводно аутокефалне МПЦ доказујући у образложењу своје одлуке како је према канонима Православне цркве проглашење аутокефалности неканонски чин, јер је у колизији са одређеним канонима. На крају образложења Одлуке сама активност руководства МПЦ око проглашења оквалификована је од стране Архијерејског сабора СПЦ као неканонска акција. У време конфликтивних односа између више јерархије СПЦ и руководства МПЦ оспоравајући аутокефалност МПЦ поменутом одлуком, Свети архијерејски синод СПЦ се позива на право СПЦ као Мајке-цркве за епархије у Вардарској Македонији које је, тобоже, стекла након стварања прве заједничке државе југословенских народа Краљевине СХС и уједињењем у тој заједничкој држави постојећих православних области и епархија у аутокефалну СПЦ. Образлажући право Српске православне цркве као Мајке-цркве над епархијама у Вардарској Македонији, базирајући то право на канонима васељенских сабора, Свети архијерејски сабор СПЦ манифестовао је безобзирност према променама после Другог светског рата у Југославији. Васељенски сабори представљали су регулисање верских питања васељенске цркве у време њиховог доношења. Црква, као и остале институције друштва услед еволуирања друштва, треба да се уклопе у промене и потребе друштва.

Од VIII века када је одржан последњи Седми васељенски сабор прошло је много времена до нашег времена у развоју друштва и живота цркве. Пођимо од чињенице одржавања неког Васељенског сабора у наше време, вероватно би неке његове одлуке имале печат развоја друштва и живота цркве. Полазећи од таквог становишта, уз поштовање екуменизма, Свети архијерејски сабор СПЦ је требало да призна аутокефалност и пре 2022. године. За канонско признање аутокефалности МПЦ од стране Мајке-цркве СПЦ су довољна постојећа правила васељенских сабора, односно правило 17. од IV и 38. правило од V–VI Трулског сабора. Непризнавање аутокефалности МПЦ од стране Светог архијерејског сабора СПЦ пре 2022. године није базирано само на канонима, већ и на недовољном разумевању СПЦ као Мајке-цркве да испуни жељу своје кћерке МПЦ доделом Томоса о аутокефалности МПЦ.

Архијерејски сабор СПЦ у својој одлуци поводом питања проглашења аутокефалности МПЦ није негирао само аутокефалност МПЦ, већ и државно-правни статус СРМ што недвосмислено

потврђује образложење Одлуке у коме се каже: „Свети синод од МПЦ базира свој захтев за аутокефалију на томе да је СР Македонија држава. Међутим, СР Македонија није држава него само федерални део државе са ограниченим суверенитетом” (182). Међутим, овај атак Архијерејског сабора СПЦ против самобитности македонског народа и равноправност статуса македонског народа са осталим југословенским народима није имао реперкусије на државно-правни статус Македоније, правно регулисан Уставом СРМ и Уставом СФРЈ.

Негирањем државности СР Македоније у образложењу поменуте одлуке Архијерејског сабора СПЦ се политички конфронтирао са Уставом СРМ, Уставом СФРЈ којима се Македонија уставно-правно више није третирао „Јужном Србијом” већ Социјалистичком Републиком Македонијом која је имала као државна заједница равноправан статус са осталим републикама у СФРЈ. Одлука Архијерејског сабора СПЦ о негирању аутокефалности МПЦ и државности у СФРЈ је изазвала реакцију не само у Македонији, већ и у осталим републикама СФРЈ и шире. „Реагирале су не само политичка и црквена јавност, већ и све добронамерне православне, католичке и друге хришћанске средине, а посебно македонске црквене општине македонских иселеника у прекоокеанским земљама” (Димевски 1989, 1091). Македонска јерархија и верници су били најнезадовољнији завршним делом Одлуке Светог архијерејског сабора СПЦ којим се Македонска православна црква проглашава расколничком верском организацијом, са јерархијом се прекида богослужбено и канонско општење и стављањем у дужност Архијерејском синоду да против виновника раскола поведе поступак, а са верним народом Македоније настављати општење и удовољавати њиховим верским потребама. Завршни део Одлуке Архијерејског сабора СПЦ показао је праве намере врха СПЦ да у то време македонски православни народ са његовом јерархијом у црквеном погледу подреди СПЦ.

Доношењем Одлуке Архијерејског сабора СПЦ на ванредном заседању 14. и 15. септембра 1967. године о негирању аутокефалности Македонске православне цркве и проглашењу МПЦ за расколничку организацију, поред осталог, Архијерејски сабор је погазио своју Одлуку од јуна 1959. године којом је фактички од стране СПЦ дат канонски отпуст за македонске епархије, којом је констатовао самосталност МПЦ којом се управља према Уставу донесеном на црквено-народном сабору одржаном 4–6. октобра 1958. године у Охриду и истиче да престају да важе прописи Устава СПЦ за епархије и архијереје на територији НР Македоније.

У Одлуци Архијерејског сабора СПЦ од септембра 1967. године по питању проглашења аутокефалности МПЦ није било нигде помена о политичким и уставним променама после Другог светског рата у Југославији, поред осталог признавање националне самосталности македонског народа и стварање НР Македоније као државе у оквиру друге Југославије. Без обзира што је руководство СПЦ било информисано преко званичног писма Синода СПЦ о стварном стању црквеног живота у македонским епархијама, о Одлуци Архијерејског сабора СПЦ тенденциозно су презентовани нетачни подаци за бројно стање македонских епархија и кадровско стање клира у циљу оспоравања аутокефалне МПЦ. На место пет македонских епархија у Одлуци се наводе три епархије и слаби кадар клира у тим македонским епархијама (183).

У складу са Одлуком Архијерејског сабора СПЦ од 15. септембра 1967. године не одричући се позиција СПЦ из времена прве Југославије, Синод СПЦ је са својим актом бр. 1150/зап. 142 од 19. марта 1968. године, донео решење са којим се покреће канонско-судски поступак против архиепископа охридског и македонског Доситеја и свих архијереја МПЦ ради „стварања расколничке организације у Православној цркви у Македонији” (Свети архијерејски синод СПЦ, акт бр. син. 1150/зап. 142 од 19. марта 1968, Архив Св. синода СПЦ). Тиме је овог пута руководство СПЦ отворено манифестовало континуитет политике и тежње према становништву Македоније из прошлог времена што је утицало на стварање још напетих односа између СПЦ и МПЦ. Акт Синода СПЦ од марта 1968. године, потписан од патријарха СПЦ Германа, Синод МПЦ одбацио је као неканонски, с обзиром да је такав акт Синода био у колизији, не само са Уставом МПЦ према коме је за архијереје МПЦ био меродаван црквени суд МПЦ, са Уставом СПЦ према коме је црквени суд СПЦ био меродаван само за архијереје СПЦ, већ и са правилима васељенских сабора што потврђује правило Другог васељенског сабора. „Епископи да не простиру власт преко своје дијацезе на туђе цркве, те да не заметају црквама, него по правилима, александријски епископ нека управља само оним црквама које су у Египту, источни епископи пак воде старање о истоку уз очување повластица признатим никејским правилима антиохијској цркви; епископи азијске дијацезе нека воде старање само у Азији, епископи понтијски само о Понту, тракијски да управљају само у Тракији. Ако нису позвани, епископи нека не прелазе границе своје

дијазезе ради рукополагања или ради другог каквог посла, којим се црквене управе тиче. Кад се очува у пуноћи изложено правило о дијазезама, јасно је да ће, као што је установљено у Nikeји, свим пословима сваке поједине епархије управљати дотични епархијски сабор” (Милаш 1895, 242).

Македонска православна црква је функционисала самостално 55 година (1967–2022) и поред непризнавања аутокефалности од њене Мајке-цркве Српске православне цркве.

ПРИЗНАЊЕ АУТОКЕФАЛНОСТИ МАКЕДОНСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ – ОХРИДСКЕ АРХИЕПИСКОПИЈЕ ОД СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 2022. ГОДИНЕ

Македонска православна црква у Северној Македонији после једностраног проглашења аутокефалности 1967. године налазила се у расколу, не само у односу на своју Мајку-цркву – СПЦ него и у односу на све друге помесне православне цркве, без изузетака. За време раскола између МПЦ и помесних православних цркава (1967–2022) било је више покушаја да се МПЦ врати у канонско јединство, да се заобиђу политички и други притисци и да, ослањајући се искључиво на еклисиолошке, канонске и пастирске разлоге и начела, СПЦ и њен део у Северној Македонији дођу до преко потребног евхаристијског јединства и канонско-административног регулисања својих односа. Међутим, сви покушаји да дође до нормализације односа између СПЦ од 1967. до 2022. године завршили су се без успеха, иако су неки преговори, попут преговора у Нишу 2002. године, били близу решења, али решење између СПЦ и МПЦ (2002) није остварено због спољних утицаја и притисака. Ипак, захваљујући покушајима решавања проблема, сусретима и контактима очувана је свест код православних верника и руководства СПЦ и православних верника и руководства МПЦ о неопходности регулисања њиховог односа (Гагић 2022, 36).

Међу првим црквама у православном свету Цариградска патријаршија је донела одлуку да призна МПЦ која је 1967. године једнострано прогласила аутокефалност без сагласности СПЦ као Мајке-цркве у којој је од 1959. године имала широку аутономију. Цариградска патријаршија је у синодском саопштењу најавила

да ће о еухаристијском превазилажењу раскола издати и посебан патријаршки и синодски акт да СПЦ оставља да у оквиру канонског акта и црквеног предања регулише административна питања која постоје између СПЦ и МПЦ у Северној Македонији. Најновијом одлуком Цариградске патријаршије, Македонска православна црква је добила назив Охридска архиепископија, чији се поглавар архиепископ Стефан (Вељановски) у писаној форми обавезао, да како се истиче у цариградском саопштењу, неће користити реч Македонија нити из ње наведене термине, иако се 2018. године тадашњи македонски премијер Зоран Заев у јеку решавања новог имена БЈРМ у преговорима са Грчком јавно клео да таква „пунуда” не постоји са фанаром. Вест о ступању Цариградске патријаршије у еухаристијско јединство са Македонском православном црквом 9. маја 2022. године под називом Охридска архиепископија први је објавио грчки црквени портал Ортодокстајмс (*Orthodox Times*) са заједничком фотографијом цариградских „синодалаца” и македонских владика.

Прва честитка стигла је из званичне Атине. Како Бугарска црква има претензије да буде једини наследник Охридске архиепископије, давање назива Охридска архиепископија Македонској православној цркви, Цариградска патријаршија жели само да повећа сукобе између Македонаца и Бугара, као и између Срба и Македонаца. Актуелни грчки премијер Киријак Мицотакис поручио је да је одлука Цариградске патријаршије по питању назива МПЦ „потврда вековног вишеструко негираног македонског националног идентитета”. Актом Цариградске патријаршије 2022. године по питању православне цркве у Републици Северној Македонији нису решени коначни статус и име МПЦ. Како је руководство МПЦ било свесно да од Цариградске патријаршије нису добили аутокефалност, делегација МПЦ наставила је разговоре са СПЦ до регулисања статуса (Tasić 2022, 9).

На иницијативу патријарха српског Порфирија (Перића), уз сагласност пуноће СПЦ, обновљени су разговори са МПЦ који су показали расположење делегације СПЦ да се коначно реши статус. Поглавар МПЦ архиепископ и Сабор су прихватили иницијативу. Упркос веома сложеним глобалним и међуправославним околностима у овом историјском тренутку, СПЦ је на редовном заседању Светог архијерејског сабора од 15. до 21. маја 2022. године донела историјску одлуку о даривању аутокефалије делу своје канонске територије у Републици Северној Македонији. Свети архијерејски сабор СПЦ

је „једногласно и једнодушно изашао у сусрет молби МПЦ и благосиља, одобрава, прихвата и признаје аутокефалност Македонске православне цркве – Охридске патријаршије”. Први значајан резултат разговора био је повратак МПЦ у канонски поредак, кроз враћање у окриље СПЦ, у статус аутономије, додељене јој још 1959. године. Та чињеница истакнута је у саопштењу Светог архијерејског сабора СПЦ од 16. маја 2022. године. Одлука Сабора СПЦ од 16. маја 2022. године да МПЦ поврати статус аутономне цркве је као нужну позитивну последицу произвела успостављање евхаристијског јединства, то јест могућност саслуживања и заједничарења у Светим тајнама Цркве. Према томе, са становишта цркве, на основу њеног вековног устројства, неисправно је мишљење да је евхаристијско јединство успостављено на основу саопштења Цариградске патријаршије од 9. маја 2022. године. Једини могућу пут у евхаристијско јединство јесте овај који је прешла МПЦ повратком под окриље СПЦ од које расколом била одвојена 55 година. Вест да и Цариградска патријаршија прима у општење МПЦ, иако исхитрена (пре објаве Архијерејског сабора СПЦ о резултатима дугих преговора), је свакако добродошла, јер је свеправославно прихватање Одлуке Сабора СПЦ у вези са МПЦ и био циљ како Светог архијерејског сабора СПЦ, тако и разговора који су вођени за исцељење раскола као и крајња жеља МПЦ (Гагић 2022, 36–37).

Након 55 година раскола између МПЦ и СПЦ 19. маја 2022. године СПЦ је обновила канонско и литургијско јединство са својом ћерком-црквом у Северној Македонији. У Светосавском храму на Врачару високодостојници СПЦ и МПЦ служили су литургију помирења после 55 година. На тој првој заједничкој литургији, није прочитан ниједан црквени акт који би конкретно објаснио шта су све договориле делегације, каква је улога у томе Цариградске патријаршије, чији је Синод седам дана пре Сабора СПЦ први у православном свету одлучио да успостави евхаристијско јединство са МПЦ, али под именом Охридска архиепископија, чија се јурисдикција односи само на Северну Македонију и не обухвата македонску дијаспору. Поглавар МПЦ Стефан захвалио се лично патријарху Порфирију на доброј вољи и иницијативи за сусрете и решавање проблема МПЦ, као и члановима Сабора СПЦ на сагласности са одлуком васељенског патријарха Вартоломеја, који је прихватио јерархију и верни народ МПЦ – Охридске архиепископије у евхаристијском и канонском јединству што је 19. маја 2022. године

првом заједничком литургијом помирења у пракси потврђено. Литургија помирења служена је на српском и македонском језику, уз византијско појање (Tasić, 2022, 5).

Други резултат обновљених разговора између представника СПЦ и МПЦ је позитивна одлука Светог архијерејског сабора на челу са српским патријархом Порфиријем СПЦ о питању молбе МПЦ да јој се додели аутокефални статус. Та одлука сабора је обнародована и аутокефалност Македонске православне цркве – Охридске патријаршије свечано је црквено проглашена на светој литургији на празник Светих равноапостолних Кирила и Методија у Скопљу, 24. маја 2022. године. Истовремено су све помесне цркве, по диптиху, са Цариградском патријаршијом на челу, позване да прихвате ову одлуку СПЦ и да прихвате МПЦ–ОА као сестринску Цркву свих. Одлука о аутокефалности свечано и административно, потврђена је на Светој литургији у Саборној цркви у Београду 5. јуна 2022. године када је патријарх српски Порфирије (Перић) уручио Томос о аутокефалности Македонске православне цркве – Охридске архиепископије њеном поглавару архиепископу охридском и македонском Стефану (Вељановском). Поглавар МПЦ–ОА је прихватио Томос СПЦ уз захвалност и наду да ће остале сестринске цркве прихватити додељену им аутокефалију и да тако буде заокружено прихватање МПЦ–ОА у породицу аутокефалних цркава (Гагић 2022, 37).

Додељивање аутокефалности МПЦ 2022. године од СПЦ као Мајке-цркве историјско-правно је исправно. У својој сувереној и међународно правно признатој држави Републици Северној Македонији, македонски народ је остварио историјску тежњу да има своју аутокефалну цркву као наследницу аутокефалне Охридске архиепископије. Даривање аутокефалности МПЦ–ОА од стране СПЦ као Мајке-цркве 2022. године у сувереној држави у Северној Македонији базирано је на црквено-правним основама 17. правила IV васељенског сабора Халкедонског (451) које гласи: „Ако је царском влашћу основан нови град, или се унапријед оснује, у таквоме случају разређење црквених области нека слиједи разређењу државном и грађанском” као и на 38. правилу Васељенског Петошестог или Трулског (691–692) које понавља завршну наредбу 17. правила IV васељенског сабора Халкедонског (Милаш 1895, 369; 521). У урученом Томосу СПЦ о аутокефалности МПЦ–ОА архиепископу охридском и македонском Стефану (Вељановском),

СПЦ је, како стоји у Томосу, МПЦ дала пуну црквену самосталност и јурисдикцију на простору данашње Северне Македоније и њене дијаспоре, уступајући јој на коришћење све своје храмове, манастире, немањихке и све друге средњевековне задужбине, као и сву своју покретну и непокретну имовину на простору ове бивше југословенске републике. Патријарх Порфирије је нагласио да поступак давања аутокефалности МПЦ нема никакве везе са другим просторима на којима функционише СПЦ. После 55 година раскола за непуне три недеље Српска православна црква 5. јуна 2022. године бар формално решила македонско-црквено питање. Према Данасовим незваничним сазнањима, СПЦ је аутокефалност МПЦ дала „на бланко” – без конкретних договора о статусу Православне охридске архиепископије којој је Српска патријаршија 2005. године издала Томос о црквеној аутономији којој је тада дала на коришћење своју имовину у тадашњој Македонији, верском статусу Срба у Северној Македонији, такође верском статусу Македонаца у Србији и другим међуцрквеним питањима која би требало прецизно да се договоре и званично унесу у највиша акта СПЦ и МПЦ – Охридске патријаршије (Tasić 2002, 6).

Доделом аутокефалије МПЦ, Мајка-црква СПЦ на првом месту је утврдила способност МПЦ за аутокефални статус. Способност МПЦ је утврђена на основу тренутног стања из црквеног живота (не политичког угла). СПЦ се, поштујући јеванђелске принципе, није бавила историјским реваншизмом и није кажњавала МПЦ због претходног нарушавања јединства 1967. године. Примивши молбу за повратак аутокефалног статуса Кћери – МПЦ, СПЦ је најпре оценила валидност такве одлуке и нашавши да је у складу са еклисиолошко-канонским начелима и црквено-пастирским потребама, великодушно изашла у сусрет молби и даривала јој аутокефалију. Не постоји ниједна црквено-канонска препрека за прихватање/рецепцију аутокефалности МПЦ од стране осталих Цркава. Постоје етничко-географско-историјско-идентитетске несугласице с Грцима и историјско-географске и идентитетске несугласице с Бугарима као и притисци, који ће бити превазиђени (Гагић 2022, 37). После признања МПЦ аутокефалном од стране СПЦ настављена је сарадња представника СПЦ и МПЦ на решавању међуцрквених питања. Брзој завршници у саборским одлукама претходили су тајни преговори врха СПЦ и МПЦ. Наводно су се састали једном у Солуну и три пута у Ђунису, што је Сабору СПЦ

било довољно да на препоруку Синода, а под притиском државне политике, прихвати да се МПЦ најпре врати у аутономију, а да јој после неколико дана да и аутокефалност (Tasić 2022, 8).

Македонска православна црква функционисала је од проглашења аутокефалности 18. јула 1967. године до признања њене аутокефалности 5 јуна. 2022. године без сагласности Мајке-цркве – СПЦ. Као главни правни фактор за аутокефалију црква јесте сагласност Мајке-цркве. Сагласност Мајке-цркве за неку одељену цркву је базирано на 12. правилу Халкедонског, IV васељенског сабора које гласи: „Дознали смо, да неки, противно црквеним установама, обративши се велможама, на основу прагматика, раздијелише једну епархију надвоје, тако да услијед тога бивају два митрополита у једној истој епархији. Одређује за то Свети сабор, да се никакав епископ унапријед на тако што не усуди, јер који то покуша биће збачен са свог степена.” (Милаш 1895, 359–360). Томос СПЦ као Мајке-цркве о аутокефалности МПЦ-ОА је базиран на 12. правилу Халкедонског васељенског сабора. Признањем аутокефалности Македонске православне цркве – Охридске архиепископије од стране СПЦ 5. јуна 2022. године у Северној Македонији остварена је неопозива жеља Првог македонског црквено-народног сабора да у њиховој држави имају своју аутокефалну МПЦ-ОА (Резолуција Првог македонског црквено-народног сабора, бр. 1/67).

Статус цркве у Северној Македонији је канонски потпуно решен. Примедба да је СПЦ „предала и продала” своје немањихке светиње у Северној Македонији представља просто-напросто подметачину. У Томосу о аутокефалији се јасно и гласно каже да Српска православна црква „уступа на коришћење” своје историјско наслеђе новој аутокефалној цркви – Македонској православној цркви – Охридској архиепископији. Све помесне цркве су успоставиле литургијско и канонско општење са МПЦ-ОА, неке су је већ признале и као аутокефалну, неке то одлажу док се не постигне сагласност о њеном имену, а Бугарска црква је нашла солomonско решење признајући јој аутокефални статус и уопштено име „Црква у Северној Македонији” (дакле ни „Македонска” ни „Охридска”) (Буловић 2022, 13–14).

ЗАКЉУЧАК

На Другом македонском црквено-народном сабору 1958. године у Охриду створена је МПЦ. Године 1959. СПЦ је као Мајка-црква дала аутономију МПЦ. Аутономна МПЦ уз подршку комунистичке власти друге Југославије, 18. јула 1967. године, једнострано се прогласила аутокефалном без сагласности СПЦ која је негирала аутокефалност МПЦ. Македонска православна црква у Северној Македонији после једностраног проглашења налазила се у расколу 55 година (1967–2022) не само у односу на своју Мајку-цркву – СПЦ него и на све друге помесне православне цркве, без изузетака. У околностима глобалних политичких и међуцрквених сукоба и државног и дипломатског притиска Србије 2022. године на врх СПЦ на челу са српским патријархом Порфиријем да СПЦ призна аутокефалност МПЦ у Северној Македонији у оквиру сарадње Отворени Балкан, врх СПЦ донео је одлуку о признавању аутокефалности МПЦ–ОА. На мајском заседању 2022. године Светог Архијерејског сабора СПЦ Сабор СПЦ на челу са патријархом Порфиријем је једногласно и једнодушно изашао у сусрет молби МПЦ и благосиља, одобрава, прихвата и признаје аутокефалност МПЦ–ОА. Одлука Сабора СПЦ је обнародована и аутокефалност Македонске православне цркве-Охридске архиепископије свечано је црквено проглашена на светој литургији на празник Светих равноапостолних Кирила и Методија у Скопљу, 24. маја 2022. године. Истовремено су све помесне цркве, по диптиху, са Цариградском патријаршијом на челу, позване да прихвате одлуку СПЦ и да прихвате МПЦ–ОА као сестринску цркву свих. У Скопљу вест о одлуци о признавању аутокефалности МПЦ прихваћена с одушевљењем и вишеминутним аплаузом. Одлука о аутокефалности МПЦ је и свечано, административно потврђена на Светој литургији у Саборној цркви у Београду 5. јуна 2022. године у Београду уручивањем Томоса о аутокефалији МПЦ–ОА архиепископу охридском и македонском Стефану (Вељановском). Прихватањем Томоса СПЦ архиепископа охридског и македонског Стефана (Вељановског) МПЦ–ОА је формално постала аутокефална православна црква. Даривање аутокефалности МПЦ–ОА од стране Српске цркве као Мајке-цркве 2022. године у сувереној и међународно правној држави у Северној Македонији је базирано на црквено-правним основама 17. правила IV васељенског сабора, Халкедонског

(451) као и на 38. правилу васељенског Пето-шестог или Трулског сабора (691–692) (Милаш 1895, 369; 521).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Акт Светог Синода СПЦ 1150/зап. 142 од 19. марта 1968. године. Београд: Архив Српске православне цркве.
- Архив на Македонската православна црква [Архив МПЦ]. „Први македонски црквени-народни сабор 4 и 5. марта 1945. године у Скопљу и доношење Резолуције македонског црквено-народног сабора о неопозивој жељи за обнову Охридске архиепископије као аутокефалне Македонске православне цркве формиран је био Иницијативни одбор за реализацију Одлуке Сабора”, *Весник* бр. 1/67 сл. орган на Македонската православна црква, Скопје.
- Архив на Македонската православна црква [Архив МПЦ]. „Трећи македонски црквено-народни сабор 17. и 18. јула у Охриду и проглашење аутокефалности 18. јула 1967. године у цркви Св. Климента у Охриду.” *Весник на македонската МПЦ*, бр. 5–6.
- Архив на Македонската православна црква [Архив МПЦ]. „Одлука ванредног заседања Светог архијерејског сабора СПЦ од 14. и 15. IX 1967. године, бр. 9”, Скопје.
- Архив Српска православне цркве [Архив СПЦ]. „Одлука Светог архијерејског сабора СПЦ бр. 47/1959. године и 6/1959. године, зап. 57 од 17. јуна 1959. године”, Београд.
- Белчовски, Јован. 1985. *Афтокефалноста на Македонската православна црква*. Скопје: Македонската православна црква.
- Буловић, Иринеј. 2022. „СПЦ је сачувала а не продала и предала своје немањичке светиње.” *Печат*, 30. децембар 2022.
- Весник на МПЦ. 1967. „Одлука за прогласување на автокефалноста Македонската православна црква 18. јула 1967. године”, *Весник на МПЦ* бр.5–6.
- Гагић, Ведран. 2022. „О македонској аутокефалији.” *Печат*, 15. јул 2022.
- Димевски, Славко. 1989. *Историја на Македонската православна црква*. Скопје: Култура.

Милаш, Никодим. 1895. *Правила православне цркве с тумачењима*. књ. I, Нови Сад: А. Пајевића.

Одлука за прогласување обновата на Охридска ерхиепископија, „Гласник“ бр. 5/59 сл. орган на МПЦ. Скопје: Архив на Македонската црква.

Tasić, Jelena. 2022a. „Skoplje najavilo pregovore sa Beogradom.” *Danas*, 11. maj 2022.

Tasić Jelena. 2022b. „Zaceljene rane čudo Božje.” *Danas*, 20. maj 2022.

Tasić. Jelena. 2022c. „SPC ustupila imovinu u Severnoj Makedoniji.” *Danas*, 6. jun 2022.

Tasić, Jelena. 2022d. „Na popravnom zbog brzopletih odluka.” *Danas*, 22. jun 2022.

Miodrag D. Perić

Institute for Political Studies, Belgrade

HISTORICAL-LEGAL RELATIONS BETWEEN THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH AND THE MACEDONIAN ORTHODOX CHURCH UNTIL TODAY

Resume

In the first part of the paper, the author talks about the unilateral declaration of the Macedonian Orthodox Church as autocephalous at the third Macedonian Church-People's Assembly on July 18, 1967, and the church St. Kliment in Ohrid and the denial of the autocephaly of the MPC by its mother, the Serbian Orthodox Church. In the second part of the paper, the author talks about the donation of autocephaly by the Holy Council of Bishops of the Serbian Orthodox Church to the Macedonian Orthodox Church – Ohrid Archdiocese. The decision on autocephaly of the MPC–OA was ceremoniously and administratively confirmed at the Holy Liturgy in the Cathedral Church in Belgrade on June 5, 2022, by the awarding of the Tomos on Autocephaly–Macedonian Orthodox Church – Ohrid Archdiocese from the hands of His Holiness, Serbian Patriarch Porfirije (Perić) to the head of the MPC–OA Archbishop Stefan (Veljanovsko) of Ohrid and Macedonia. The author of the paper argues the point of view that the recognition of the autocephaly of the Macedonian Orthodox Church – Ohrid Archdiocese is historically and canonically valid and that it is significant both for Orthodoxy in the Balkans and beyond, as well as for the collective national Macedonian identity and the further affirmation of North Macedonia as a sovereign state with international legal subjectivity.

Keywords: Serbian Orthodox Church, Macedonian Orthodox Church, Ohrid Archdiocese, autocephaly, Mother Church, North Macedonia

---

* Овај рад је примљен 20. марта 2023. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. маја 2023. године.